

Nog een herdruk van de *Ethica Nicomachea*?

Recensie

Aristoteles, *Ethica Nicomachea*. Vertaald en toegelicht door Charles Hupperts en Bartel Poortman (Eindhoven: Damon, 2023), 416pp. ISBN 978- 90-5573-565-5.

Dit werk betreft een Nederlandse vertaling van Aristoteles *Ethica Nicomachea* (EN). De kern van EN richt zich op de vraag naar wat een goed leven inhoudt en hoe dit te verwezenlijken is. Het vertalen van EN naar het Nederlands vormt een uitdagende taak, aangezien de tekst doordrongen is van technische terminologie en geschreven is in een compact Grieks. Bovendien ontbreekt het nog steeds aan een betrouwbare kritische editie van de Griekse tekst. De beschikbare editie waarop de vertalers moeten vertrouwen, dateert van 1912, maar zelfs deze editie is niet gebaseerd op alle beschikbare manuscripten en vertoont tekortkomingen. Recentelijk is nieuw materiaal gepubliceerd met betrekking tot een twaalfde-eeuws handschrift (Firenze, Laurentianus Plut. 81.18), dat een cruciaal manuscript blijkt te zijn voor de reconstructie van de Griekse EN. Dit handschrift lijkt een aanzienlijke hoeveelheid oorspronkelijke tekstvarianten te bevatten die voorheen onbekend waren en niet werden gebruikt bij eerdere edities. Deze publicatie, die een volledige collatie van het handschrift bevat, is echter niet opgenomen in deze vertaling.¹

De vertaling, hoewel gedrukt in 2023, is niet nieuw, integendeel. Een korte zoekopdracht onthult dat dit werk voor het eerst verscheen in 1997, toen nog bij uitgeverij Kallias. Dit jaartal verklaart de derde zin van de publicatie, waarin de auteurs schrijven: ‘Zo bestond er tot 1997 van de *Ethica Nicomachea* slechts één vertaling, van de hand van R. W. Thuys uit 1954!’ (p. 7). Zonder kennis van het jaartal

1997 roept deze verklaring vragen op over waarom dit jaar als mijlpaal wordt aangehaald, temeer omdat in 1999 een andere Nederlandstalige vertaling van de EN, van de hand van Pannier en Verhaeghe, verscheen, die wel wordt vermeld in de bibliografie.² Deze zin zou in een toekomstige heruitgave zeker moeten worden bijgewerkt.

Sinds het werk bij Damon in 2005 is uitgebracht, heeft het al zes herdrukken ondergaan. Aan het einde van het voorwoord geven de vertalers kort aan welke verbeteringen zijn aangebracht bij deze herdrukken. Bij de eerste verbeterde heruitgave in 2005 zijn er verbeteringen doorgevoerd in de vertaling, de inleiding, de toelichting en de bibliografie. Bij de tweede druk in 2008 zijn slechts enkele correcties aangebracht en is de bibliografie bijgewerkt. Bij de derde druk in 2013 gaat het om enkele correcties, en bij de vierde druk in 2015 is niets meer aangepast. Maar over de vijfde druk in 2019 en de zesde druk in 2022 wordt niets vermeld, wat enige verwarring oproept over de motivatie achter deze vele herdrukken van dezelfde vertaling. Het lijkt erop dat de vertaling zelf sinds 2005, of mogelijk sinds 2008, niet meer is herzien.

De publicatie gaat verder dan louter een vertaling van Aristoteles' EN. Ze wordt geleverd met een inleiding van meer dan 60 pagina's, waarin uitgebreid aandacht wordt besteed aan Aristoteles' leven en werk, en aan de inhoud van EN, maar het merendeel ervan dient als een inleiding tot Aristoteles' filosofische leer. Deze inleiding in Aristoteles' filosofie is toegevoegd omdat de vertalers constateerden dat er in het Nederlandse taalgebied nauwelijks boeken beschikbaar waren over dit onderwerp, waardoor ze het relevant achtten om een introductie te verschaffen in diverse aspecten van zijn filosofie. Deze inleiding behandelt onderwerpen die relevant zijn voor een beter begrip van Aristoteles' ethische opvattingen, die in de praktijk een aanzienlijk deel van zijn filosofische denken omvatten (met uitzondering van zijn biologie, meteorologie en hemellichamen). Het exposé biedt een overzicht van begrippen zoals syllogisme, substantie en accidenten, vorm en materie, de vier oorzaken, teleologie, de onbewogen beweging, de ziel, kennisverwerving en waarneming, en de staat. Deze inleiding vormt een solide, toegankelijke en vlot leesbare basis voor een goed begrip van Aristoteles' denken, en benadrukt dat de EN niet op zichzelf kan worden begrepen, maar moet worden geplaatst binnen het bredere kader van Aristoteles' oeuvre. Lezers worden voorzien van een stevige achtergrond waarmee ze de ideeën in de EN beter kunnen begrijpen. Men kan echter vraagtekens zetten bij de keuze om deze uitgebreide inleiding op te nemen in de vertaling, en of dit daadwerkelijk de plek is waar geïnteresseerde lezers op zoek zullen gaan naar een

toegankelijke introductie tot Aristoteles' filosofie. Desalniettemin zal elke lezer met een interesse in de oudheid deze inleiding kunnen waarderen. De inleiding wordt afgesloten met een bespreking van de ethische opvattingen van pre-Aristotelische filosofen, evenals een overzicht van de inhoud van de EN.

De selecte bibliografie is voornamelijk samengesteld uit werken die dateren uit de twintigste eeuw. Van de vermelde 105 publicaties zijn er slechts 18 die van het jaar 2000 of later zijn, wat geen representatief beeld oplevert van het actuele onderzoek rondom de EN. Bovendien zijn er slechts drie Duitse en drie Franse werken opgenomen in deze bibliografie.

De vertaling zelf is vlot leesbaar – rekening houdend met de complexiteit van de inhoud – en de vertalers hebben ervoor gekozen om titels toe te voegen aan de boeken en hoofdstukken, wat de lezer een referentiepunt biedt tijdens het lezen en helpt bij het behouden van het overzicht. De vertaling wordt gevolgd door waardevolle en uitgebreide toelichtingen en commentaar.

Gezien de diverse herdrukken is het evident dat deze vertaling al meer dan twee decennia dienst doet als een toegankelijke en betrouwbare Nederlandstalige vertaling van de *Ethica Nicomachea*. Het vermelden van het jaartal 2023 zou echter ten onrechte de indruk kunnen wekken dat ook de inhoud recent is bijgewerkt. Het eindresultaat bestaat nog steeds grotendeels uit materiaal uit 1997, met sporadische en soms inconsistente updates met recentere informatie.

Lisa Devriese

Lisa.Devriese@kuleuven.be

Noten

¹ Konstantine Panegyres, 'The Text of Aristotle's *Ethica Nicomachea* in Laurentianus 81.18', *Prometheus* 46/1 (2020), 3-22.

² Aristoteles. *Ethica*. Vertaald door Christine Pannier en Jean Verhaeghe (Groningen: Historische uitgeverij, 1999). Een uitgebreide vergelijking tussen de twee vertalingen wordt geboden in Jan Opsomer, 'Twee nieuwe vertalingen van de *Ethica Nicomachea*', *Tijdschrift voor Filosofie* 61 (1999), 779-788.

